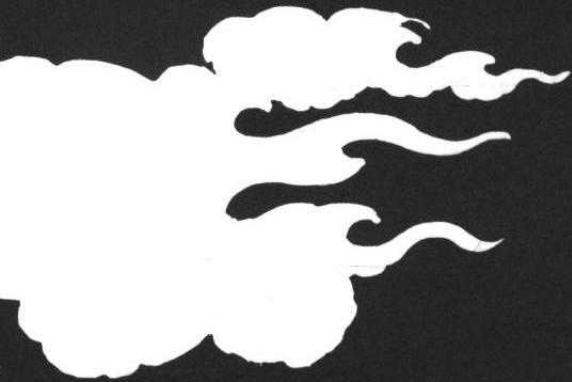

منارہائے ملکوت

www.KitaboSunnat.com

سرشناسه: پورشعيبانيان، زهرا، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پديدآور: مناره‌هاي ملوكوت / نويسنده زهرا پورشعيبانيان / ويرااستار سيد حميد حيدري ثاني؛ به همت
استان مقدس حضرت زينب بنت موسي بن جعفر عليهم السلام.
مشخصات نشر: اصفهان، مهرستان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهري: ۲۵۸ص، مصور، جدول.
فهرست: ۶. مهرستان
شابك: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۱۹۲-۲
وضعيت فهرست نويي: فنيا
عنوان روي جلد: مناره‌هاي ملوكوت؛ جاياگاه فكري و مذهبي مناره در معماری جهان اسلام.
کتابنامه.
عنوان روي جلد: مناره‌هاي ملوكوت؛ جاياگاه فكري و مذهبي مناره در معماری جهان اسلام.
موضوع: مناره‌ها
Minarets
موضوع: مناره‌ها -- ايران
Minarets -- Iran
موضوع: مناره‌ها -- تاريخ
Minarets -- History
موضوع: معماری اسلامي
Islamic architecture
موضوع: ششانه افزوده:
رده بندي كنگره: ۷۸۴۶۰
رده بندي ديويي: ۷۲۴/۲
شماره كتابشناسي ملي:
وضعيت ركورد: فنيا

نام کتاب: مناره‌های ملکوت / جایگاه فکری و مذهبی مناره در معماری جهان اسلام

ویراستار: سید حمید حیدری

طراح: حلد: مسعود صفار نژاد

صفحه آرایه: مجتبی مجلسی

نمبراڊ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاب: اول

تاریخ حاب: ۱۳۹۹

قیمت: ۶۵۰۰۰ تومان

شانی: اصفهان، خیابان آیت الله غفاری، کوچه آیت الله سعیدی،

۸۱۹۷۱۱۳۷۶۶ کد پستی

الفرق: ٠٠٦-٣٥٥٢٢-٣١.

ورنگار: ۰۳۱-۳۵۵۲۲۰۱۰

www.mehrestan.ir :انما

مافی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر مهرستان محفوظ است.

فهرست

۹.....کلام نخست

۱۵ فصل اول

۱۶.....معنای لغوی مناره

۱۹.....کاربرد مناره

۱۹.....میل راهنما

۲۱.....مأذنه و اذان

۲۲.....نمای بیرونی

۲۳.....معماری مناره

۲۳.....پی و پایه

۲۴.....بدنه یا ساقه

۲۵.....دکل

۲۶.....پلکان

۲۷.....نورگیرها

۲۸.....تاج یا کلاهک مناره (مأذنه)

۲۹.....تزیینات مناره‌ها

۳۲.....مفهوم مناره در احادیث و روایات

۳۷ فصل دوم

۳۸.....مناره در معماری پیش از اسلام

۴۵.....مناره در معماری اسلامی

۴۶.....جایگاه مناره در مساجد قرون اولیه اسلامی

۵۷.....جایگاه مناره در مدارس

۶۴.....جایگاه مناره در مقابر و آرامگاه‌ها

۷۰. جایگاه مناره در فواصل بین راهی و رباط‌ها

۷۳ فصل سوم

۷۴. مناره‌های قرون اولیه اسلامی	۷۴
۷۵. مسجد جامع دمشق (۸۵ تا ۹۹ ق)	۷۵
۷۷. مسجد قرطبه (۹۲ تا ۱۷۰ ق)	۷۷
۷۸. مسجد جامع سامرا (۲۳۴ و ۲۴۷ ق)	۷۸
۸۰. مسجد ابودلف (۲۴۶ ق)	۸۰
۸۱. مسجد قیروان (۲۴۸ ق)	۸۱
۸۲. مسجد ابن طولون (۲۶۳ تا ۲۶۵ ق)	۸۲
۸۳. مسجد حلب (۴۸۲ ق)	۸۳
۸۴. مناره‌های مصری	۸۴
۸۵. مسجد الازهر (۳۷۸ ق)	۸۵
۸۷. مسجد الحاکم (۳۸۰ ق)	۸۷
۸۹. مسجد بصره (۶۶۵ تا ۶۶۷ ق)	۸۹
۸۹. مجتمع عبادی امامی سلطان مؤید	۸۹
۸۹. مجموعه سلطان قلاوون (۶۸۱ ق)	۸۹
۹۰. مسجد مدرسه سلطان حسن (۷۴۳ ق)	۹۰
۹۱. مقبره قایتبای (۸۷۲ ق)	۹۱
۹۱. مناره‌های مغربی	۹۱
۹۲. مسجد جامع تلمسان (۴۷۵ ق)	۹۲
۹۳. مسجد تینملل (۵۳۱ ق)	۹۳
۹۳. مناره خیرالدا (۵۵۰ و ۵۵۶ ق)	۹۳
۹۴. مسجد کُتبیّه (۵۵۳ ق)	۹۴
۹۵. برج حسن (۵۷۳ و ۵۷۴ ق)	۹۵
۹۵. مسجد فاس جدید (۷۸۸ ق)	۹۵
۹۶. مناره‌های ایرانی	۹۶
۱۰۰. مسجد سیراف	۱۰۰
۱۰۰. مسجد شوش	۱۰۰
۱۰۲. مسجد عتیق اصفهان (قرن دوم هجری)	۱۰۲
۱۰۳. حرم امام رضا علیه السلام	۱۰۳
۱۰۴. مسجد تاریخانه دامغان (۴۲۲ تا ۴۲۵ ق)	۱۰۴

مسجد فهرج (سده چهارم و پنجم هجری)	۱۰۵
مسجد نایین (۳۵۰ ق)	۱۰۶
مسجد نیریز (۳۶۳ ق)	۱۰۶
سنگ بست (۳۷۸ تا ۴۱۹ ق)	۱۰۷
مسجد پامنار زواره (۴۶۱ ق)	۱۰۸
مسجد جامع کاشان (۴۶۶ ق)	۱۰۹
برسیان، منار مسجد جمعه (۴۹۱ ق)	۱۱۰
چهل دختران (۵۰۱ ق)	۱۱۱
مسجد ساوه (۵۰۴ ق)	۱۱۴
بقعه و مناره پنجه شاه	۱۱۵
بسطام (۵۱۴ ق)	۱۱۵
گار (۵۱۵ ق)	۱۱۶
جَر کرگان	۱۱۸
سین (۵۲۶ ق)	۱۱۸
مسجد گز (قرن پنجم و ششم هجری)	۱۱۹
مسجد جامع زواره (۵۳۰ تا ۵۵۱ ق)	۱۲۰
گلدسته دودشت	۱۲۱
مسجد علی (قرن ششم هجری)	۱۲۱
خسروگرد (۵۵۰ ق)	۱۲۲
ساریان (۵۵۰ تا ۶۸۸ ق)	۱۲۴
زیار (۵۵۰ تا ۶۸۸ ق)	۱۲۶
رهروان (۵۷۵ تا ۶۸۸ ق)	۱۲۷
مسجد علیشاه (۷۱۶ تا ۷۲۲ ق)	۱۲۸
خانقاه شیخ عبدالصمد اصفهانی (۷۲۵ ق)	۱۲۹
دارالضیافه (ربع اول قرن هشتم هجری)	۱۳۰
گنبد سلطانیه (۷۱۵ ق)	۱۳۲
مسجد جامع اشترجان (۷۱۶ ق)	۱۳۳
دردشت (نیمه قرن هشتم هجری)	۱۳۴
باغ قوش خانه (قرن هشتم هجری)	۱۳۵
مسجد کیود تبریز (۷۹۵ تا ۸۴۶ ق)	۱۳۶
مسجد گوهرشاد (۸۲۱ ق)	۱۳۷
زین الدین (نیمه دوم سده نهم هجری)	۱۳۸

کلام نخست

هرگاه به یکی از صحن‌های امامزادگان و یا مساجد قدیمی پای می‌گذارم، در این فکر غوطه می‌خورم که معماری اسلامی، جلوه‌گاه تمامی رموز و راه‌های هنری و تفکر اسلامی است. این معماری توانسته است اندیشه‌ی عالمان و معماران گذشته را در قالب بنا به ما منتقل کند. پس این آثار اسلامی با این نیت ساخته می‌شوند که در گذر زمان باقی بمانند و القاگر تفکری والا باشند. بر همین اساس، با ورود اسلام به هر سرزمینی، تحولی عظیم در معماری شهرهای مفتوحه پدید آمد. با بازشناسی این عناصر معماری، هویت اسلامی را می‌توان دریافت و با اتکا به همین مفهوم می‌توان مسیر امروز و آینده‌ی معماری اسلامی را با توجه به مضامین اسلامی و بهره‌گیری از آن‌ها در ساختارهای معماری ترسیم کرد. در این میان، نقشه‌ی روی ساخت‌هایی همچون گنبدها و خاصه مناره‌ها که از مسافت‌های دور خودنمایی می‌کنند، نقشی حائز اهمیت در معماری مساجد داشته و سنبلی برای شهرها بوده است. البته گزارش همه‌ی مورخان و سیاحان در دوران‌های گوناگون حاکی از این است که مناره‌ها به عنوان بنای شاخص پیش از اسلام، از همان آغاز ورود اسلام به سرزمین‌ها، به عنوان ساختار محوری تفکر اسلامی مدنظر قرار

می گرفته و هویت آن با اسلام و فرایض اسلامی عجین شده است.

به مرور زمان و در طی سده های پی در پی، توسعه و گسترش روزافزون آثار معماری، امکان مواجه شدن فرهنگ های گوناگون را با هم در حیطه ادیان فراهم آورد. همچنین، معماری اسلامی را از دیگر بناگری ها متمایز ساخت تا بدان جا که امروزه، معماری دینی، به عنوان هنر شناخته شده در جهان اسلام، بر سایر مفاهیم هنری تأثیرگذار است. حتی سازه های معماری می توانند زمینه ساز وحدت فرهنگی در جوامع گوناگون شوند و جهان اسلام را به شکل فرهنگ مذهبی واحد درآورند.

امروزه که به فرهنگ های اسلامی به اشکال گوناگون هجمه می شود، شناخت معماری اسلامی و ساخت بناها بر همان اصول می تواند تا حدود زیادی جلوی این تهاجم را در بخش نمادهای خانه سازی بگیرد. شناخت و حفظ هویت فرهنگی و هنری در هر سرزمین، با ارج نهادن به معماری شاخص و مذهبی آن نمود پیدا می کند. هریک از هنرمندان در سراسر جهان اسلام، مضامین فرهنگی و هنری اسلام را از طریق همین ساخته ها به معرض نمایش می گذارند که هریک سندی از هویت فرهنگی و وحدت سرزمین های اسلامی است.

بر این واقفیم که در این معماری ها نوع خط ها و محتوای متن های نوشته شده بر آثار، نشان دهنده نوع تفکر خاص سازندگان بناست. ولی آیا شکل، اندازه، متراژ، ابعاد و تعداد هریک از نمادهای معماری می تواند بیانگر نوعی خاص از تفکر سازندگان باشد؟ این تحقیق در صدد است زمینه های فکری، فرهنگی، هنری و مذهبی یکی از این نمادهای اسلامی و نیز جایگاه مناره در معماری جهان اسلام را بیان کند. همچنین، برای این ساخته فرهنگی، در چهارچوب ارزش های هنری و مذهبی جامعه

رساند: برهه زمانی در این پژوهش به دوران اسلامی مربوط است و عرصه مکانی آن به مناره‌های شاخص در سرزمین‌های اسلامی. بر مبنای مقاصد مطرح شده، این پژوهش به چهار فصل اصلی تقسیم می‌شود:

• هدف مطالعاتی در فصل اول، بررسی مبانی کلی پژوهش در خصوص مناره است. نیل به این مقصود از طریق بیان معناشناختی واژه مناره و کارکرد و ویژگی‌های فنی و هنری و تزئینی آن صورت می‌گیرد. بر مبنای هدف مطالعاتی در فصل اول، کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی که در طول سده‌های گوناگون دربارهٔ واژه مناره و کارکرد و ویژگی‌های معماری و تزئینی مناره نوشته شده است بررسی می‌شود. در تقسیم‌بندی منابع مطالعاتی مذکور می‌توان آن‌ها را در چهار گروه عمده تقسیم‌بندی کرد:

گروه اول، کتاب‌ها و مطالبی است که در حوزه دایرةالمعارف نوشته شده است. عموم مطالب در این کتاب‌ها راجع به واژه‌شناسی مناره، مرتبط با کارکرد تاریخی آن است. مطالب در این منابع گاهی با روایت‌های تاریخی درآمیخته است.

گروه دوم، شامل کتاب‌ها و مطالبی است که در طی دوران اسلامی، مورخان و جغرافی‌نویسان و سفرنامه‌نویسان به رشته تحریر درآورده‌اند. در این منابع، مناره‌های شاخص و تغییر و تحولات آن در طی دوران اسلامی بیان شده است.

گروه سوم، شامل کتاب‌های شاخص معماری جهان اسلام است.

گروه چهارم، شامل منابع مکتوب معاصر است که داده‌های پیشین را تحلیل کرده است.

با این نگرش و با استناد به مطالب بیان شده می‌توان دید روشن‌تری به مناره داشت.